

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

B. FİİL SOYLU SÖZCÜKLER

EYLEMLER(FİLLER)

Fiiller, kalıcı kavram ya da varlıkları karşılamaz. Bunlar hareketleri, oluşları, durumları karşılar. Master halinde bir hareketin adı olurlar: “yürümek, olmak, düşünmek vs.”

Bir oluşu, bir durumu veya bir kılışı kip ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklere denir. Pratik olarak ismi fiilden ayırmak için –me, -ma olumsuzluk ekini ya da –mak , -mek master ekini kullanırız. Eğer bir kelimenin sonuna –ma , -me olumsuzluk ekini ya da –mak , -mek master ekini getirebiliyorsak o kelime fiil demektir. Getiremiyorsak o kelime isim soylu bir kelimedir.

Örnek: Geldi—— gelmedi, gelmek

Örnek: Oturmuş—— oturmamış, oturmak

Örnek: Söylüyorum—— söylemiyorum, söylemek

Görüldüğü gibi yukarıdaki kelimelere –ma,-me ve –mak,-mek getirebilmekteyiz. Öyleyse bu kelimeler fiildir.

Örnek: Kitap—— kitapma , kitapmak

Yukarıdaki ‘kitap’ sözcüğüne ise bu ekleri getiremiyoruz.Öyleyse bu kelime isimdir.

Fiiller, anlattıkları hareketin niteliğine göre değişik özellikler gösterir. Bunları üç grupta inceleyebiliriz:

a)Kılış fiilleri b)Durum fiilleri c)Oluş fiilleri

Bunları birbirinden ayırt etmek için pratik olarak şu bilgiyi kullanabiliriz.: Eğer bir fiil geçişli ise (yani ‘neyi’, ‘kimi’ sorularını sorabiliyorsak) kılış fiilidir.

Örnek: Kırmak, atmak, dikmek, içmek, ezmek, delmek,yolmak,dizmek...

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiillere ‘neyi kırmak?, neyi atmak...’sorularını yöneltebiliyoruz. Öyleyse bu fiiller geçişlidir ve geçişli olduğu için de kılış fiilidir. Fiil, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi anlatıyorsa ve bir hareket bildirmiyorsa o fiil oluş fiilidir.

Örnek: Sararmak, yaşlanmak, uzamak, paslanmak, büyüme, solmak, acıkmak...

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller geçişli olmadığı için kılış fiili olamaz.Bir hareket olmadığı için ve eylem öznenin kendi isteği dışında gerçekleştiği için bu fiiller oluş fiilidir. Fiil,

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

öznenin kendi iradesinde yani kendi isteği ile gerçekleşiyorsa ve fiil bir hareket ifade ediyorsa o fiil durum fiilidir.

Örnek: Yürümek, oturmak, gitmek, çıkmak, ağlamak...

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller, bir hareket bildirmektedir ve bu hareket kişinin kendi isteğiyle gerçekleşmektedir bu yüzden yukarıdaki fiiller durum fiilleridir.

Not: Durum fiilleri de oluş fiilleri de geçişsiz fiillerdir.

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller, bir hareket bildirmektedir ve bu hareket kişinin kendi isteğiyle gerçekleşmektedir bu yüzden yukarıdaki fiiller durum fiilleridir.

Not: Durum fiilleri de oluş fiilleri de geçişsiz fiillerdir.

Ek Eylem (Özet) : Ek-fiil veya ek-eylem, Türkçede isimlerin ve isim soylu kelimelerin sonuna gelerek yüklem olarak kullanılmalarını sağlayan, ayrıca basit fiillerden birleşik zamanlı fiil yapan çekim ekleri. Ek-fiiller "-idi", "-imiş-", "-ise" ve "-dir"dir ancak sözcüklere bitişik olarak yazıldıklarında ses uyumlarına uyarak değişiklik gösterebilirler.

Ek fiiller Türkçede iki görevde kullanılırlar:

1. İsimleri ve isim soylu sözcükleri yüklem yapmak,
2. Basit çekimli fiillere eklenerek birleşik zamanlı fiil yapmak (-dir hariç).

EK FİİL (EK EYLEM)

İsim soylu sözcüklere eklenerek onları cümle içinde yüklem yapan; basit zamanlı fiillere gelerek de onları birleşik zamanlı olmasını sağlayan “-i (mek)” fiiline denir.

Ek fiilin iki görevi vardır.

1- İsim Soylu Kelimeleri Yüklem Yapar

İsim	Ek FİİL					
	-dir		-idi		-imiş	
	-dir	-tir	-di	-ti	-miş	
	-dir	-tir	-di	-ti	-miş	
	-dur	-tur	-du	-tu	-muş	
	-dür	-tür	-dü	-tü	-müştü	

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

Güzel -dir (ek-fiilin geniş zamanı)

Güzel-di (ek fiilin görülen geçmiş zamanı)

Güzel-miş (ek fiilin duyulan geçmiş zamanı)

a- Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı (-i di)

Bahsedilen duruma tanık olma anlamı vardır.

Dün çok hastaydım Eskiden burası bir parktı.

Az önce sizi arayan kimdi. O en sevdiğim kitaptı.

O gün onlar sınavdaydılar. Siz hafta sonu piknikteydiniz.

b- Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı (-i miş)

Bahsedilen duyma, öğrenme, sonradan fark etme anlamı vardır.

Dediklerine göre iyi bir futbolcuymuşsun.

O gün biz çok yorgunmuşuz.

Eskidende çok güzelmişsiniz.

Burada Ayşe Hanım diye biri varmış.

Bir varmış, bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş.

c- Ek Fiilin Geniş Zamanı (-dir)

Bahsedilen durumun her zaman gerçekleştiği anlamı vardır.

Çoğunlukla “dir” geniş zaman eki 3.tekil şahıs dışında kullanılmaz, isim soylu kelimenin yüklem olmasından kullanıldığını anlarız.

Ben öğrenciyim. Biz öğrenciyiz.

Sen öğrencisin. Siz öğrencisiniz.

O öğrencidir. Onlar öğrenciler.

Dikkat ederseniz “dir” ek fiilini sadece 3. tekil şahısta görüyoruz. Gerek 3. tekil şahısta da

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

kullanılmayabilir. Yükleme isim olan cümlelerde ek fiil mutlaka vardır; ama düşmüştür.

Bu çocuğun sesi güzel. (güzeldir)

O bugün çok mutlu. (mutludur)

d- Ek Fiilin Şartı (-se, -sa)

Ek fiilin şartı, isim ve isim soylu kelimelere eklendiğinde onları yüklem yapmaz; sadece cümleye şart anlamı katar.

Hastaysanız doktora gidiniz. (doktora gitmenin şartı hasta olması.)

Baban zenginse bize de yardım eder.

Hüzünlüyse mutlaka şiir okumuştur.

İyi bir adamsan sözlerine dikkat etmelisin.

Hava güzelse yürüyüşe çıkalım.

2- Birleşik Zamanlı Filler yapar

Ek fiilin ikinci görevi, basit zamanlı fiillere ikinci bir kip gibi gelerek onları birleşik zamanlı yapmaktır.

Basit zamanlı fiillere “-di, -miş, -se” ek fiilleri getirilerek, fiillerin “hikaye, rivayet ve şart” olmak üzere üç birleşik zamanı yapılır.

FİL TABANI	KİPEKİ		EK FİİL		ŞAHIS EKİ
	Haber Kipi	Hikaye	idi	-dı, -di, -du, -dü -tı, -ti, -tu, -tü	
	-di -miş -ıyor -ecek -ır	Rivayet	irmiş	-muş, -miş, -muş, -miş	
	Dilek Kipi	Şart	ise	-se, -sa	
-meli -sa -a					

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

Ek fiilin Hikayesi (i-di)

Yaptıy-dım (görülen geçmiş zamanın hikayesi)

Yapmış-tım (duyulan geçmiş zamanın hikayesi)

Yapıyor-dum (şimdiki zamanın hikayesi)

Yapacak-tım (gelecek zamanın hikayesi)

Yapar-dım (geniş zamanın hikayesi)

Yapmalı-y-dım (gereklilik kipinin hikayesi)

Yapa-y-dım (istek kipinin hikayesi)

Yapsa-y-dım (şart kipinin hikayesi)

Not : Ek fiilin emir kipi çekimi yoktur.

Ek Fiilin Rivayeti (i-miş)

Hazırlamış-mış (duyulan geçmiş zamanın rivayeti)

Hazırlıyor-muş (şimdiki zamanın rivayeti)

Hazırlayacak-mış (gelecek zamanın rivayeti)

Hazırlar-mış (geniş zamanın rivayeti)

Hazırlamalı-y-miş (gereklilik kipinin rivayeti)

Hazırlaya-y-miş (istek kipinin rivayeti)

Hazırlasa-y-miş (şart kipinin rivayeti)

Not: Görülen geçmiş zamanın rivayeti yoktur.

Ek fiilin Şartı (-se, -sa)

Güldü-y-se-k (görülen geçmiş zamanın şartı)

Gülmüş-se-k (duyulan geçmiş zamanın şartı)

Gülecek-se-k (gelecek zamanın şartı)

Gülüyor-sa-k (şimdiki zamanın şartı)

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

Güler-se-k (geniş zamanın şartı)

Gülmeli-y-se-k (gereklilik kipinin şartı)

Not: İstek ve şart kipinin birleşik zaman çekimi yoktur.

Not: Birleşik zamanlı fiiller ile birleşik yapıli fiilleri karıştırmamalıyız.

Söylüyordum (Birleşik zamanlı fiil)

Söyleyebilirim (Birleşik yapıli fiil)

Ek Fiilin Cümleye Kattığı Anlamlar

Ek fiil cümleye “şart, küçümseme, gereklilik, terk edilmiş bir alışkanlık, kesinlik, başkasından duyma, ihtimal, gerçekleşmemiş niyet...” anlamları katar.

Kar yağarsa yollar kapanır. (şart)

Sınava çok çalışmışmış. (küçümseme)

Sabah erkenden yola çıkmalıydık. (gereklilik)

Eskiden çok çay içerdim. (terk edilmiş alışkanlık)

Uygurluk yazının bulunmasıyla başlamıştır.(kesinlik)

Bakışları insanı çok etkilemiş (başkasından duyma)

Şimdi çoktan uyumuştur. (ihtimal)

Hani bayramda bize gelecektiniz. (gerçekleşmemiş niyet)

1.Aşağıdakilerin hangisinde yüklemnin anlamını durum bakımından etkileyen bir sözcük vardır?

- A) Yazar, gerçek hayatta yaşadığı kimi olayları bir bir anlatmış bu romanda.
- B) Büyük kentlerde yol çalışmalarının doğurduğu sorunlar insanın sinirlerini bozuyor.
- C) Soğuk bir kış günü sevdiğine karanfil almak için köşedeki çiçekçiye gitmişti.
- D) Bana soracak olursanız kitap, insanın yaşamında önemli bir yere sahip olmalı
- E) Böyle bir düşünceyle neyi kaybettiğini fark etmen mümkün değil.

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

2. Tut ki (I) Köroğlu'yum, Karacaoğlan'ım

Nelere (II) katlanmam ki senin için (III)

Yukarıdaki dizelerde numaralanmış sözcüklerin türleri aşağıdakilerden hangisinde sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

I	II	III
A) Bağlaç	zamir	edat
B) Zarf	zarf	edat
C) Fiil	zarf	bağlaç
D) Bağlaç	zamir	bağlaç
E) Zarf	zarf	zarf

3. **Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi birleşik zamanlı bir fiil değildir?**

- A) Hayat, sonunda insanı kendi rengine boyuyor.
- B) Suyu, kendi kanalına cıva gibi akıtıyordu.
- C) Sanatla ilgilenme saati gelip çatmıştı.
- D) Şiiri, hayatın hamuru gibi yoğurmuştu.
- E) Fakat, o bunları şimdilik düşünmüyordu.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi birleşik fiildir?**

- A) Bütün bunları, gençlikte olağan saymak gerekir diye düşünüyordu.
- B) Oğlu ve arkadaşları aşırı akımlarla ilgileniyorlardı.
- C) Üniversiteye girmiş ama fakülteyi yarım bırakmıştı.
- D) Ona, babasının oğlu olduğunu gösterecekti.
- E) Birçok imkân çıkmış ama hiçbirinden yararlanamamıştı.

5. (I) Genç adam, şehre girdi. (II) Sora sora yaşlı kadının evini buldu. (III) Kapıyı uzun zaman yumrukladı. (IV) Kapıyı açan olmadı. (V) Sonra konu komşuya haber verdi.

Numaralanmış cümlelerin hangi ikisinde fiilimsiye yer verilmiştir?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve IV. D) II. ve IV. E) IV. ve V.

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi gereklilik kipinde çekimlenmiştir?

- A) Şiiri kelime ve söyleyişler yoğurmalıdır.
- B) Onlar da bir dünya görüşü etrafında havalanmışlardır.
- C) Bu, estetik bir dünya görüşü kurma düşüncesinden doğdu.
- D) Oturalım ve bir köşede şiirlerimizi okuyalım.
- E) Birçok şair yetiştirdiğini rahatça söyleyebiliriz.

7. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi birleşik fiildir?

- A) Kendisi için hiçbir zaman böyle şey yapmamıştı.
- B) Gerçi babası onu Avrupa'ya gönderememişti.
- C) Dönüşünde onu çok değişmiş bulmuşlardı.
- D) Kimi zaman çok neşeli, kimi zaman da çok durgun görünüyordu.
- E) Bazı gençlerle birlikte buraya gelmişti.

8. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi türemiş bir fiildir?

- A) Kararlı adımlarla yürüyordu Mevlâna.
- B) Aşk göklerinde kanat çırpıyor güvercin.
- C) Şehri bir baştan bir başa koşturdu adama.
- D) Genç adam ne yapacağını bilemiyordu.
- E) Huzuru ve rahatı hocasının yanında buldu.

9. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi isimden türemiş bir fiildir?

- A) Tek cümleyle cevaplıyordu her soruyu
- B) Sanki kıyamet günü gelip çatmıştı
- C) Biz seni gereği gibi bilemedik, dedi.
- D) Gerçekler âlemine yolcu edilmişti hayat.
- E) Acı haberi kervanlar duyurmuştu Kayseri'ye.

BÖLÜM 5-SÖZCÜK TÜRLERİ - II

10. Aşağıdakilerden hangisi gerekliliğin hikâyesiyle çekimlenmiştir?

- A) Bu olay bir sır olarak kalmalıydı aralarında
- B) Ölüm, şaşkına çevirdi gönüller sultanını
- C) Güneşin parıltısına dayanması beklenemezdi
- D) Çocuk, babasının gözü önünde eridi gitti
- E) Dağdan gelmiş ve bağdakini kovuyordu